

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

142

Vragen van de leden **Sjoerdsma** en **Verhoeven** (D66) aan de Minister van Buitenlandse Zaken over *massasurveillance door de Oezbeekse overheid* (ingezonden 7 april 2017).

Antwoord van Minister **Koenders** (Buitenlandse Zaken) en van Minister **Ploumen** (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking) (ontvangen 9 oktober 2017) Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2016–2017, nr. 1811.

Vraag 1

Wat is uw reactie op het rapport «We will find you anywhere. The global shadow of Uzbekistani surveillance»?¹

Vraag 2

Hoe beoordeelt u het feit dat de Oezbeekse autoriteiten zonder toestemming van de rechter toegang hebben tot alle telecommunicatiegegevens van hun burgers? Kunt u in uw antwoord betrekken dat de Oezbeekse autoriteiten regelmatig de mensenrechten schenden, bijvoorbeeld door willekeurige detentie en marteling? Kunt u in uw antwoord tevens betrekken dat deze massa surveillance levensgevaarlijke omstandigheden oplevert voor mensenrechtenverdedigers, journalisten en politieke activisten?

Antwoord 1 en 2

Het rapport van Amnesty International bevestigt de zorgwekkende mensenrechtensituatie in Oezbekistan. Voor de persvrijheid, vrijheid van meningsuiting, het recht op vrijheid van vreedzame vereniging en vergadering, en het werk van mensenrechtenverdedigers zijn de beschreven feiten in dit rapport bijzonder zorgelijk. Het Kabinet zet actief in op een adequate eerbiediging en bescherming van de persoonlijke levenssfeer en van vertrouwelijke communicatie. Ook in internationaal en Europees verband maakt Nederland zich hard voor het beschermen van deze mensenrechten. Zo heeft de EU tijdens de 13^e editie van de «Samenwerkingsraad EU-Oezbekistan» op 17 juli 2017, mede op Nederlands aandringen, haar zorgen uitgesproken over de mensenrechtensituatie in Oezbekistan. Hoewel er signalen zijn dat de nieuwe president Mirzijojev meer aandacht heeft voor het verbeteren van de mensenrechten,

¹ Amnesty International, «We will find you anywhere. The global shadow of Uzbekistani surveillance», <https://www.amnesty.org/en/documents/eur62/5974/2017/en/>.

blijft het van groot belang om de mensenrechtensituatie in Oezbekistan nauwlettend en kritisch te blijven volgen. Nederland zal de Oezbeekse regering in bilateraal, Europees en internationaal verband blijven aansporen om de mensenrechtensituatie in het land te verbeteren. Artikel 12 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens stelt dat niemand onderworpen zal worden aan een willekeurige inmenging in zijn levenssfeer of communicatie. Gerechtelijke machtiging voor toegang is een mogelijke waarborg tegen deze willekeurige inmenging in de levenssfeer en of communicatie.

Vraag 3

Kunt u nagaan in hoeverre de massasurveillance door de Oezbeekse overheid in strijd is met internationale normen, die voorschrijven dat toegang tot persoonlijke data pas wordt verleend nadat een rechter heeft vastgesteld dat er sprake is van mogelijke verdachte praktijken? Kunt u uw antwoord toelichten?

Antwoord 3

In internationale, regionale en nationale wet- en regelgeving wordt toegang tot persoonlijke data, de persoonlijke levenssfeer en communicatie gereguleerd. Internationale regels vereisen niet noodzakelijkerwijs een machtiging door de rechter voor surveillance.

Wel is internationaal afgesproken dat bepaalde waarborgen zijn vereist teneinde schendingen van mensenrechten te voorkomen. Toegang tot persoonlijke data (bijvoorbeeld op basis van surveillance) -zonder waarborgen vooraf (bijvoorbeeld via een rechterlijke machtiging), kan in bepaalde gevallen een schending zijn van internationaal erkende burgerlijke rechten. In het rapport van Amnesty staat dat zulke waarborgen in Oezbekistan niet aanwezig zijn.

Vraag 4

Hoe beoordeelt u het feit dat deze massasurveillance wordt mogelijk gemaakt door een dochteronderneming van een bedrijf dat in Nederland is gevestigd?

Vraag 5

Kunt u nagaan in hoeverre de activiteiten in Oezbekistan van (de dochteronderneming van) het Nederlandse bedrijf in strijd zijn met Nederlandse regelgeving en/of er sprake is van een strafbaar feit?

Vraag 6

Kunt u nagaan in hoeverre de activiteiten in Oezbekistan van (de dochteronderneming van) het Nederlandse bedrijf in strijd zijn met de «UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's)», die onder andere voorschrijven dat bedrijven mensenrechten dienen te respecteren?

Vraag 7

Bent u bereid om in overleg te treden met het betreffende bedrijf in Nederland en de dochteronderneming daarvan om te bezien of zij bereid zijn niet langer mee te werken aan deze massasurveillance door de Oezbeekse overheid die berucht is om de mensenrechtenschendingen? Zo ja, kunt u de Kamer informeren over de uitkomsten van dat overleg? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 4 t/m 7

In het rapport van Amnesty wordt de naam genoemd van Beeline, de Oezbeekse dochter van internationale telecomprovider Veon, waarvan het hoofdkantoor gevestigd is in Amsterdam. Veon levert telecomdiensten in meer dan 30 landen, waaronder Oezbekistan. Van Nederlandse bedrijven wordt verwacht dat zij zich houden aan de *UN Guiding Principles on Business and Human Rights* (UNGP's) om te voorkomen dat zij, rechtstreeks of via hun ketens, bijdragen aan mensenrechtenschendingen.

Op hoog ambtelijk niveau is een gesprek gevoerd met Veon. Het bedrijf is zeer uitdrukkelijk geweest op zijn grote verantwoordelijkheden onder de UNGP's en het feit dat Oezbekistan volgens Nederland niet voldoet aan de internationale afspraken over waarborgen op privacygebied. Veon gaf aan de UNGP's te onderschrijven. Het bedrijf betoogt dat het bieden van telecomdiensten aan bijna tien miljoen klanten in Oezbekistan bijdraagt aan de

economische ontwikkeling en het basisrecht van mensen om toegang te hebben tot communicatienetwerken en internetverkeer. Veon beargumenteert dat het zich in Oezbekistan te houden heeft aan de Oezbeekse wet- en regelgeving. Veon is verplicht om medewerking aan de Oezbeekse autoriteiten te verlenen en zien geen mogelijkheden zich aan die wettelijke verplichtingen te onttrekken.

Vraag 8

Is de afgelopen jaren vanuit Nederland surveillancetechnologie naar Oezbekistan geëxporteerd? Zo ja, wat precies? Bent u bereid geen vergunningen te verlenen voor de export van surveillancetechnologie vanuit Nederland naar Oezbekistan totdat de wetgeving in dat land in overeenstemming is met internationale mensenrechtennormen?

Antwoord 8

Specifiek omschreven surveillancetechnologie is geclassificeerd als dual-use goed. Voor de uitvoer naar bestemmingen buiten de EU is een vergunning vereist. Nederland heeft geen vergunningen verleend voor de uitvoer van surveillancetechnologie naar Oezbekistan. Onder de huidige omstandigheden is de kans klein dat een dergelijke vergunning wordt verleend.